

KANSAINVÄLISTEN SUHTEIDEN TUTKIMUKSEN SEURA
THE FINNISH INTERNATIONAL STUDIES ASSOCIATION

KATSE
Jäsenkirje 1/2010

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen seura (KATSE)

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen seura perustettiin 1.10.1993. Sen tarkoituksena on edistää kansainvälisten suhteiden sekä ulko- ja maailmanpolitiikan tutkimusta ja harrastusta Suomessa. Seuran toiminta-ajatuksena on monitieteisyys. Seura järjestää esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia ja pyrkii harjoittamaan julkaisutoimintaa eri muodoissa.

Seuran johtokunnan valitsee syysvuosikokous. Toimintavuonna 2010 puheenjohtajana toimii Hiski Haukkala, varapuheenjohtajana Mari Luomi ja sihteerinä Tytti Erästö. Muut jäsenet ovat Mika Aaltola, Tuomas Forsberg, Frank Johansson, Juha Jokela, Minna Jokela, Taru Kuosmanen, Aini Linjakumpu, Juha Martelius, Teemu Palosaari, Jemima Repo, Ismo Räävi, Janne Taalas, Pilvi Torsti ja Mikko Tyrväinen.

Seuran jäsenmaksu toimintavuonna 2010 on 18 euroa; perustutkinto-opiskelijoilta 9 euroa. Yhdistyksiltä ja seuroilta jäsenmaksu on 16 senttiä/jäsen (väh. 56 euroa). Kannatusjäseniksi voivat liittyä sellaiset yhteisöt, jotka haluavat tukea seuran toimintaa. Jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun KATSEen tilille Sampo 800015-70240573. Viestiksi mukaan osoite ja sähköpostiosoite, niin jäsenkirje ja muu posti löytää perille.

Osoite:

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen seura
c/o Poliitiikan tutkimuksen laitos
33014 Tampereen yliopisto

Hiski Haukkala (puheenjohtaja)
Ulkoasiainministeriö
Suunnittelu- ja tutkimusyksikkö
PL 412
00023 Valtioneuvosto
s-posti: hiski.haukkala@formin.fi

Tytti Erästö (sihteerinä)
Poliitiikan tutkimuksen laitos
33014 Tampereen yliopisto
s-posti: tytti.erasto@uta.fi

KATSE Jäsenkirje 1/2010

Ulkoasusuunnittelu ja taitto: Teresa Haukkala

Julkaisija: Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen seura

Sisällys

Hiski Haukkala: Puheenjohtajan tervehdys: Suolapulssin jälkeen.....	4
Alexander Stubb: KATSE eteenpäin!.....	6
Pekka Korhonen: Maailmanpolitiikan opetus ja tutkimus Jyväskylässä.....	9
Paul-Erik Korvela: Kun maailma ei riitä. Jyväskyläläisestä orientaatiosta maailmanpolitiikan tutkimuksessa.....	12
Harto Hakovirta: Onko kansainvälisellä politiikalla, valtio-opilla ja poliittisella historialla yhteistä tulevaisuutta? –Paradigmojen kohtaaminen.....	19
KATSE on liittynyt World International Studies Committeeen jäseneksi.....	23
Third Global International Studies Conference: Call for Panels and Papers.....	24
Kirjoittajat.....	27

Suolapulssin jälkeen

Hiski Haukkala

Siuntion konferenssi oli ja meni. On aika vetää sekä henkeä että johtopäätöksiä. Aikamme ihailee suuruutta ja ainakaan tässä kategoriassa ei konferenssillamme ole häpeämistä: 91 osallistujaa ja huimat 67 pidettyä paperia kertovat yhteisömme elinvoimaisuudesta. Vertailun vuoksi todettakoon, että vuonna 2006 vastaavat luvut olivat 64 ja 38. On hienoa, että tilaisuus sekä kiinnostaa että sillä on riittävät resurssit kyetäkseen vastaanottamaan näinkin suuren määrän osallistujia.

Myös se tärkeämpi asia eli paneelien laatu oli käsittääkseni erinomainen. Saamani palautteen mukaan maailmankuvapaneeli oli kaikessa ekshibitionismissaan virkistävä ja haastava. Myös ne paneelit joihin itse ehdin kuuntelijana paneutumaan olivat selvästi kiinnostavia. Samaa todistivat myös monet paikalla olleet ja runsaasti maailmaa kiertäneet osallistajat. Suomen tieteen tasossa ei ole (enää?) hävettävää; me kestämmekin kyllä kansainvälisen vertailun.

Toivottavaa on, että runsas paperisato löytää tiensä myös julkaisuksi asti. Suomessa on kaksi erinomaista julkaisukanavaa artikkeleille: Kosmopolis ja Poliitikka-lehti. Ei ole mitään syytä miksei KATSEn jäsenistö tarjoaisi juttujaan Suomen rauhantutkimusyhdistyksen kustantamaan Kosmopolikseen: tässä on luontevan yhteistyön paikka. Eikä Poliitikka-lehteäkään ole syytä jättää yksinomaan politologien temmellyskentäksi. Samalla tekisi mieli rohkaista ihmisiä myös toimitettujen teosten kokoamiseen: Suomenkielinen tiede elää ja uudistuu vain jos me puhumme ja kirjoitamme tutkimuskohteistamme myös suomeksi. Samalla tarjoutuu myös tilaisuus popularisoida ja levittää tutkimustuloksiamme oman yhteisömme ulkopuolelle.

Ihmisillä oli Siuntiossa myös silminnähtävää hauskaa. Uusia suhteita solmittiin, vanhoja verestettiin. Mieltä lämmitti myös se, että useat projektihakemukset ja jopa sisarjärjestömme Suomen rauhantutkimusyhdistys käyttivät tilaisuutta hyväkseen omien kokoustensa järjestämiseen. Reilun 24 tunnin ajan Siuntio kuhisi iloista, aktiivista ja oppinutta elämää – seikka, jonka myös Hyvinvointikeskuksen kaiken niin hyvässä kuin pahassakin nähnyt väki pani ilolla merkille.

Eräs KATSEn toiminnan painopiste on nuorten tutkijoiden tukeminen. Tällä mielellä organisoin lauantai-aamun aamupalasession, jossa Tarja Väyrynen valotti kansainvälisen julkaisemisen saloja. Täysi aamiaissali osoitti, että tällaisella tiedolle on myös tarvetta. Oma ajatukseni on, että tästä tutkijan taitoja (kas siinäpä osiolla näpsäkkä nimi!) käsittelevästä aamupalasessiosta voisi tulla pysyvä osa konferenssia myös jatkossa. Eikä moisten perustaitojen opettamisen tarvitse jäädä vain kolmen vuoden välein pidettäväksi. Muulloinkin KATSE voisi vaikkapa yhteistyössä Tieteentekijöiden liiton kanssa organisoida koulutustilaisuuksia, joissa voitaisiin käsitellä vaikkapa apurahan hakemista, tutkijan uran suunnittelua tms. juuri kansainvälisten suhteiden tutkijoille räätälöitynä. Pistäkää palautetta, jos tuntuu, että moiselle tilaisuudelle olisi tarvetta (tietäen, että samalla on vaarassa joutua ko. harjoituksen koordinaattoriksi). Tätä toimintamuotoa voisi harkita järjestettäväksi mielellään muuallakin kuin Helsingissä.

Konferenssin nyt mentyä mielessäni kävi ajatus, että eräällä tapaa KATSEn konferenssia voi verrata Itämeren suolapulssiin. Se tulee suhteellisen harvoin, mutta tuo mukanaan uutta happea koko yhdistykseen: uusia jäseniä ja odotuksia sekä (toivottavasti) myös uutta energiaa. Tämä sysäys on äärimmäisen tervetullut, mutta tuo mukanaan myös haasteita. Miten pitää uusi väki mukana ja maksamassa jäsenmaksua myös ensi vuonna? Aiemmin KATSEn maksavien jäsenten määrä on aina kasvanut voimakkaasti konferenssivuonna vain romahtaakseen seuraavana, jolloin väki siirtyy jälleen nukkuvien puolueeseen. Tämä on seuran kannalta kirjanpidollisesti ongelma ja lisäksi väärin tunnollisesti maksunsa hoitavia jäseniä kohtaan.

Pakolla asiaa ei kuitenkaan hoideta, vaan KATSEn toimintaa on kehitettävä siihen suuntaan, että ihmiset mielellään maksavat jäsenmaksunsa ja kokevat saavansa myös rahalleen vastinetta. Jäsenkirjeen uudistaminen on osa tätä työtä, samoin pian käynnistymässä oleva seuran kotisivujen uudistaminen. Jos kumpikaan herättää ajatuksia tai intohimoja, otan mieluusti ajatuksia ja vinkkejä vastaan.

Abstraktien toiveiden ja odotusten lisäksi erityisen toivottuja ovat konkreettiset ajatukset toiminnasta sekä miksei myös tarjoutuminen niiden toteuttamiseen. Tässä mielessä on onnetonta, ja eräessä mielessä tilanne onkin uusiin innokkaisiin jäseniin nähden asymmetrinen, että konferenssin jäljiltä KATSEn johtokunta, tai etenkin järjestelyistä vastannut kova ydin, on usein maitohapoilla. Tästä huolimatta kehottaisin uusia jäseniä rohkeasti esittämään tanssiin kutsuja kenties hieman huohottavalle johtokunnalleen: kyllä meistä aina yhteen tangoon tai jopa ripeään fox trotiin on!

Käsissäsi oleva jäsenkirje on pitkälti konferenssin satoa. Ulkoministeri Alexander Stubbin kirjoitus pohjaa hänen key note –alustukseensa. Pekka Korhosen Jyväskylän koulukuntaa – vaikka hän ei itse termiä allekirjoitakaan – käsittelevästä kirjoituksesta sovittiin puolestaan Siuntion saunassa. Kiitokset Pekalle myös Paul-Erik Korvelan houkuttelemisesta tähän numeroon mukaan: Tampereen koulukunnan esittely saa nyt arvoistaan jatkoa. Sen kuuluisan säännön vahvistavan poikkeuksen tekee juuri emeritisoituneen professori Harto Hakovirran läksiäislektio, joka kuitenkin erinomaisella tavalla ja KATSEn henkeen sopien luotaa monitieteisten uusien suurlaitosten kommunikaation mahdollisuuksia uudella, uuden yliopistolain aikakaudella.

Hiski Haukkala

Puheenjohtaja

hiski.haukkala@formin.fi

KATSE eteenpäin!

Alexander Stubb

Mielestäni hyvä lähtökohta kansainvälisten suhteiden tutkimuksen ja ulkopolitiikan tekemisen suhteesta on lainaus E. H. Carrin kirjasta *The Twenty Years Crisis*:

Political science must be based on recognition of the interdependence of theory and practice, which can be attained only through a combination of utopia and reality. A concrete expression of the antithesis of theory and practice in politics is the opposition between the intellectual and the bureaucrat, the former trained to think mainly on a priori lines, the latter empirically.

Mielestäni avain sekä politiikan hyvään ymmärtämiseen että hyvän politiikan tekemiseen on tämän perustavaa laatua olevan keskinäisriippuvuuden myöntämisessä ja hyödyntämisessä. Kannatan vahvasti käytännön ja teorian symbioosia: Tutkija hyötyy käytännön työstä ja päinvastoin, eikä vähiten kansainvälisessä politiikassa.

Globaalin myllerröksen haltuun ottaminen vaatii myös tutkijoilta vahvaa panosta

Ensimmäisen, vuonna 2003 järjestetyn KATSEn konferenssin otsikko ”Uusi maailmanpolitiikka” on osoittautunut profeetalliseksi. Olemme nyt uuden, talouskriisin jälkeisen moninapaistuvan ja ilmastonmuutoksen koetteleman maailman edessä, todellisen uuden maailmanpolitiikan äärellä.

Nyt jos koskaan tarvitaan hyvää ja monitieteistä kansainvälisten suhteiden tutkimusta. Omassa toiminnassani kohtaan sananmukaisesti päivittäin kansainvälisen järjestelmän anarkian työpöydälläni. Olen jatkuvasti liikkeessä ja joudun koko ajan ottamaan kantaa asioihin: Kommari piippaa maailman tapahtumia reaaliaikaisesti ja niihin on reagoitava saman tien. Sama hektinen kiire koskee johtamaani ministeriötä myös yleisemmin.

Vaikka pyrkimyksenä on mahdollisimman strateginen ja pitkäjänteinen ote, usein kuitenkin ne ovat ne Britannian entisen pääministerin Harold Macmillanin mainitsemat kuuluisat tapahtumat (”Events, my dear boy, events”) jotka pakottavat reaktiiviseen otteeseen. Ja tämä ei koske vain Suomen ulkopolitiikkaa – uskon ja tiedän että EU-kumppanimme samoin kuin vaikkapa Venäjän ja Yhdysvaltojenkin painivan tismalleen samojen haasteiden kanssa.

Globalisaation ja teknologian kehittyessä maailmanpolitiikan vauhti vain kiihtyy. Tämän kaiken jäsentämisessä tarvitaan tutkijoiden apua. Suunnistajankin pitää kyetä näkemään metsä puilta löytääkseen rastit oikeassa järjestyksessä ja lopulta kunnialla maaliin. Alati muuttuvan globaalipolitiikan kartan piirtämisessä tutkijat voivat olla myös politiikan tekijälle suureksi avuksi.

Miksi politiikan tekijä tarvitsee politiikan tutkijaa?

Aion olla häikäilemättömän imperialistinen ja lähestyn kysymystä nykyisen tehtäväni antamien silmälasien läpi. Näen, että politiikan tekijän kannalta tutkimuksella on ainakin neljä tehtävää. Käytän seuraavassa esimerkkinä käynnissä olevia maailmanpolitiikan prosesseja.

1. Tutkimuksen tulee kuvata mitä on tapahtunut. Miten maailmanpolitiikan mannerlaatat ovat liikkuneet syksyn 2008 jälkeen? Mitä tapahtui Georgian ja Venäjän välillä kesällä 2008? Miten Pohjois-Korean ulkopoliittikka on kehittynyt viimeisen vuoden aikana?
2. Selittää tapahtunut ja tehdä se ymmärrettäväksi. Miksi Yhdysvaltojen johtoasema on rapautumassa, vai onko se? Miksi Venäjä ja Georgia ajautuvat konfliktiin juuri elokuussa 2008? Miksi EU:lla on vaikeuksia kehittää yhteistä kantaa roolistaan globaalina toimijana? Näihin ja muihin mahdollisiin kysymyksiin vastatessaan tutkimus luo järjestystä kaaokseen ja auttaa politiikan tekijöitä hahmottamaan paremmin maailmaa.
3. Ennakoida tulevaa (foresight). Globaalin järjestyksen murros ja usein kulman takaa eteen tulevat shokit lisäävät juuri ennakoivan otteen merkitystä politiikan teossa. Tulevaisuus onkin liian tärkeää jätettäväksi vain poliitikoille tai edes tulevaisuuden tutkijoille: myös kansainvälisten suhteiden tutkijoilla on varmasti sanansa sanottavanaan. Tässä on samalla toki syytä pitää mielessä Niels Bohrin nimiin laitettu sutkaisu ennustamisen ja etenkin tulevaisuuden ennustamisen vaikeudesta.
4. Hyvä tutkimus myös haastaa luotuneet ajatustavat ja huonon politiikan, haastaa nousemaan uusien haasteiden tasolle: onko truisiksi kohonnut Kiinan nousu oikeasti totta – ja uhkaako se ”länttä”? Onko USA:n Venäjää koskeva reset-politiikka viisasta ja Euroopan etujen mukaista? Onko Suomen Venäjän-politiikka kohdallaan?

Näiden neljän perusfunktion – kuvaus, selitys, ennakointi, haastaminen – pohjalle rakentuu se käytännön anti, jota politiikantekijä toivoo tutkijoilta:

1. Käsitteitä. Ei tarvitse olla suuri diskurssianalyttikko nähdäkseen, että maailma otetaan haltuun sanojen avulla. Tähän tarvitaan osuvia ja napakoita käsitteitä. Tälle työlle on jatkuva tilaus ja tutkijoilla tässä suuri vastuu. Emme vielä tiedä mikä on nyt elämämme aikakauden nimi, vaan kutsumme sitä siksi mitä se ei enää ole: elämme siis edelleen kylmän sodan jälkeistä aikaa. Kuka on se tutkija, joka vangitsee ajan hengen ja kykenee nimeämään sen? Löytyykö hän kenties Suomesta?
2. Tietoa. Ulkopoliittikkaa tehdään suuren epävarmuuden oloissa. Usein päätöksiä tehdään kovassa aikapaineessa ilman luotettavaa tietoa niiden vaikutuksista ja tehokkuudesta. Mitä suurempi päätös, sitä suurempi on tarve, että käytettävissä on ajantasaista ja luotettavaa tietoa eri politiikkavaihtoehtojen seurauksista ja niiden tehokkuudesta. Tähän tarvitaan monipuolista ja luotettavaa tieteellistä tutkimusta.
3. Konkreettista agenda. Kuten jo aiemmin totesin ulkoministerit ja ulkoministeriöt kaikkialla maailmassa toimivat koskaan päättymättömän nykyhetken puristuksessa. Aikaa strategiseen ajatteluun ja vaihtoehtojen maailmojen pohtimiseen on niukasti. Tässä tutkijoilla on tarjolla suuri rooli: nykykäytäntöjen haastajina, uusien maailmojen hahmottajina, uusien uhkien ja mahdollisuuksien paikallistajina: Basically you guys have to make us run for our money.

Haaste suomalaisille kansainvälisten suhteiden tutkijoille

Uskon vakaasti avoimeen debattiin. Tutkijoilla on lähtökohtainen oikeus ja jopa velvollisuus haastaa meidät politiikan tekijät. Samalla kohtuuden nimissä myös politiikan tekijöillä on oltava oikeus haastaa tutkijat – ja sen haluan myös tämän kirjoitukseni lopuksi tehdä. Suoraan sanoen suomalaisten tutkijoiden anti politiikan tekemiselle on heikko ja hajanainen: Missä te oikein luuhaatte?

Haluaisin esittää suomalaisille tutkijoille kahtalaisen haasteen. Ensinnäkin, haastan tutkijat osallistumaan entistä aktiivisemmin politiikan hahmottelemiseen. Fakta on, että voidakseen vaikuttaa politiikkaprosessiin tutkijoiden on kohdattava sen tekijät. Tällä hetkellä tutkijat ja politiikan tekijät kohtaavat Suomessa kuitenkin varsin huonosti.

En halua väittää, että vika olisi yksinomaan tutkijoiden. Nykyinen sokea piste lienee hallinnon ja tutkijoiden välillä molemminpuolinen. Hallinnon puolella tarve on kuitenkin ainakin tunnustettu: sektoritutkimusta uudistetaan; tiedonjano on valtava.

Tätä julkaisua lukevat Suomen parhaat kansainvälisiä suhteita tutkivat aivot. Uskon, että niin päättäjien kuin virkamiestenkin piirissä olisi suurta mielenkiintoa lukea teidän ajatuksianne. Tässä on tutkijoilla itsellään mahdollisuus nyt ottaa härkää sarvista. Olkaa aktiivisia, opponoikaa poliitikkoja, markkinoikaa tutkimuksianne ymmärrettävässä ja suhteellisen helposti lähestyttävässä muodossa ja ottakaa rohkeasti yhteyttä virkamiehiin. Luulen, että löydätte uskomaanne avoimemman ja kiinnostuneemman puhekumppanin linjan toisesta päästä.

Toiseksi haastaisin teitä kiinnostumaan myös omasta maastanne. Kuka enää tekee Suomen ulkopolitiikkaa koskevaa vakavaa tutkimusta? Aihetta käsittelevä tuorein perusteoskin on pian kahden vuosikymmenen takaa. Tarvitsemme enemmän, parempaa ja kriittisempää Suomea ja sen ulkopolitiikkaa käsittelevää tutkimusta.

Lopuksi vielä haluan tähdentää, että tämän kirjoituksen tarkoitus ei tokikaan ole alistaa suomalaista tutkijayhteisöä Suomen ulkopolitiikan vankkureiden vetämiseen. Akateeminen riippumattomuus ja itsenäisyys olivat myös itselleni tutkijana tärkeitä arvoja ja puolustan niitä edelleen. Sen sijaan haluan osoittaa omankin kokemukseni nojalta, että tutkimuksen ja politiikan teon välinen vuorovaikutus voi ja sen myös pitää olla tiivistä. Se on myös hedelmällistä, sillä molemmat voivat oppia toisiltaan ja osallistua yhdessä yhteiseen projektiin: Maailman käsitteelliseen haltuun ottamiseen ja sen ongelmien ja epäkohtien konkreettiseen ratkaisemiseen.

Maailmanpolitiikan opetus ja tutkimus Jyväskylässä

Pekka Korhonen

Yleisluonnehdinta

Sitä tutkimus- ja opetus alaa, jota Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella nimitetään maailmanpolitiikaksi, luonnehtii neljä asiaa. Ensinnäkin sen ymmärtäminen politiikan tutkimukseksi ja siten osaksi valtio-oppia, toiseksi pyrkimys ”kansainvälisen” ylittämiseen, kolmanneksi koulukunta-ajattelun välttäminen, ja neljänneksi kielellinen lähestymiskulma poliittisten ilmiöiden analysointiin.

Maailmanpolitiikka on Jyväskylässä vanhaa ja uutta, riippuen miten sen katsoo. Oppituolina se on perustettu Jyväskylän yliopistoon vuonna 2004. Tutkintovaatimuksissa se on esiintynyt yhtenä valtio-opin opetuspilareista vuodesta 2000 lähtien. Sitä ennen Jyväskylässä käytettiin käsitettä kansainvälinen politiikka, mitä opetusohjelmassa ja opinnäytetöissä on ollut mukana niin kauan kuin muisti kantaa 1960-luvun alkupuolelle, jolloin valtio-opin opetus Jyväskylässä ylipäänsä alkoi. Jyväskyläläisenä ominaispiirteenä voidaan pitää sitä, että mitään eroa valtio-opin ja kansainvälisen politiikan välille ei ole milloinkaan vedetty, vaan kyse on aina ollut yksinkertaisesti politiikan tutkimuksesta. Oppituolinkin virallinen nimi on ”valtio-opin, erityisesti maailmanpolitiikan professori”.

Tietty tamperelainen väritys Jyväskylän maailmanpolitiikan historiassa kuitenkin on, johtuen siitä että Vilho Harle hoiti useaan otteeseen 1980-1990-luvuilla valtio-opin apulaisprofessoreja ja professuureja Jyväskylässä, pitäen siellä kiinnostavia kansainvälisen politiikan luentoja ja seminaareja, sekä ohjaten opinnäytetöitä, ollen mukana mm. minunkin graduni liikkeelle lähdössä 1980, toisena tarkastajana 1982 ja väitöstilaisuudessani kustoksena 1992. Hän loi noina aikoina opiskelleisiin sukupolviin varsin vahvan mielenkiinnon kansainväliseen politiikkaan, ja eklektisine kysymyksenasetteluineen sopi hyvin jyväskyläläiseen tyyliin. Mitään oppialajakoa hän ei kuitenkaan Jyväskylään tuonut, ja liikkui itsekin joustavasti valtio-opin eri alueilla.

Maailmanpolitiikka ei nykyäänkään ole mikään oppiaine Jyväskylässä, vaan se on yksi valtio-opin opintojen pilareista, muiden ollessa politiikan teoria, poliittinen kieli ja demokratiateoria. Approbatur- ja cum laude -tasoilla opiskelijat suorittavat jokaisen neljän pilarin opintoja, laudaturissa erikoistutaan. Tämä tulee tosin hieman muuttumaan syksystä 2010 lähtien valtio-opin ja filosofian tehdessä yhteiset perusopinnot, jolloin pilarimalli approbaturin osalta häviää. Maailmanpolitiikan opetusvirkoja on tasan yksi, professuuri. Nimenomaisesti maailmanpolitiikan tutkijoiden määrää ei voi helposti spesifioida, koska mitään rajaa valtio-oppiin ei siis ole. Rajan puuttumista korostaa se, että valtio-oppi itsessään on Jyväskylässä hyvin kansainvälinen tiede, missä tutkimusaiheet haetaan mielenkiintoisista kohteista maailmalla. Jyväskylässä toimii valtio-opissa nelisenkymmentä tavalla tai toisella rahoitettua tutkijaa, opetustehtävissä olevat tietysti mukaan lukien, säätiörahoituksella olevista väitöskirjantekijöistä Akatemiaprofessoriin. Aivan pienistä määristä ei ole kyse.

Nimi

Nimeä ”maailmanpolitiikka” on harkittu tarkoin Jyväskylässä ensin pilarin ja sitten oppituolin nimenä. On pidetty eksaktimpana määritellä tutkimusala toimintatilan eikä toimijoiden kautta, koska toimijoiden kautta suoritettu nimeäminen antaa väistämättä harhaisen kuvan poliittisesta tilanteesta. ”Kansainvälisellä” on historiastaan johtuva rasitteensa, olipa sen perässä sitten ”politiikka”, ”suhteet” tai ”studies”. Kuten tunnettua, käsitteen ”international” kehitti Jeremy Bentham 1780 korostaakseen sitä, että kansainvälinen oikeus sijaitsi kansallisvaltioiden ”välillä”, eikä niiden ”yläpuolella”, kuten sekä Jumalasta että luonnonoikeudesta liikkeelle lähtevät teoriat korostivat. Kansainvälisen oikeuden kokonaisuus koostui Benthamille valtioiden edustajien keskenään solmimista sopimuksista, ei tämän rakenteen ulkopuolelta tulevista normeista.

Vastaavasti ”kansainvälinen politiikka” tarkoittaa sananmukaisesti politiikkaa, jota kansat tekevät toistensa suhteen poliittisten edustajiensa välityksellä. Toki tätä edelleenkin suuressa määrin tapahtuu, mutta tutkimusalan nimenä se on auttamattomasti vanhentunut. ”Maailma” puolestaan viittaa maksimaalisen suureen tilaan, jota ei tarvitse spesifisesti määritellä, eikä myöskään sen sisällä toimivia toimijoita. Se mahdollistaa politiikan tutkimuksen paitsi valtioiden ”välillä”, myös niiden ”yläpuolella”, siinä mondiaalisessa mielessä missä ihmisten asuttamaa maailmaa voidaan jo pitää yhtenä omana spesifinä poliittisena tilanaan. Mutta ”maailma” mahdollistaa samalla politiikan tutkimuksen myös valtioiden ”alapuolella”, sekä niiden ”sisällä”, niin että valtiota pienemmät toimijat aina yksilöihin asti voidaan mieltää relevantteina tutkimuskohteina. Valtio-oppiin ei näin tule mitään rajaa. Ei politiikkaa voi rajata enää siististi sis- ja ulkopoliittikaan, ja voimakkaassa demografisessa muutoksessa olevassa maailmassa kussakin valtiossa harjoitettu perhe- ja lapsipolitiikka on olennainen tekijä maailmanpolitiikassa.

Taistelevat koulukunnat

Yksi pieni piirre jyväskyläläisessä opetusstrategiassa, josta kasvaa melko suuri asia tutkimuksessa, on että siellä ei käytetä ollenkaan yleisoppikirjoja textbookien merkityksessä. Paitsi aivan lievästi approbaturissa. Jyväskylässä luetaan tenttikirjoina uusia tutkimuksia sekä vanhempia ja uudempia klassikoita. Syynä tähän on se, että oppikirjat eivät voi olla tyypittelemättä ja yksinkertaistamatta, ja siksi ne esittävät systemaattisen harhaista tietoa, kuten myyttejä koulukunnista ja vastaavista kategorisoinneista. Opiskelija voi tietysti tehdä varsin yksipuolisia tulkintoja klassikoistakin, mutta ainakin hän lukee hyvää kirjallisuutta niihin tutustuessaan.

Tutkimuksessa tämä tulee esiin siinä, että eri teoreetikoita ei tarkastella koulukuntien edustajina, vaan monisärmäisinä yksilöinä, joista yleensä löytyy useampia totuuksia. Ottakaamme konkreettinen esimerkki, koska törmään siihen joka ainoa kerta kun osallistun johonkin kansainvälisen politiikan tutkijatapaamiseen.

Hans Joachim Morgenthau (1904-1980) oli Saksan juutalainen oikeustieteilijä, joka emigroitui 1937 Yhdysvaltoihin, oli siellä keskeinen hahmo perustettaessa uutta kansainvälisen politiikan tieteenalaa. 1960-1970-luvuilla hän samoin oli keskeinen hahmo Vietnamin sotaa kritikoitaessa. Hänen poliittisen ajattelunsa osalta on syytä mainita ainakin seuraavat keskeiset teokset (suluissa kirjoituspaikka ja julkaisuvuosi): *Die internationale Rechtspflege, ihr Wesen und ihre Grenzen* (Saksa 1929), *La notion du "politique" et la théorie des différends internationaux* (Sveitsi 1933), *Théorie des sanctions internationales* (Espanja 1935), *Scientific Man vs. Power Politics* (USA 1946), *Politics among Nations* (USA 1948), *Vietnam and the United States* (USA 1965). Tällainen Morgenthau on empiirisesti todennettavissa. Hän on reaalisesti ollut olemassa.

Toisaalta on olemassa myös myyttinen kansainvälisen politiikan Morgenthau, joka on paljon tunnetumpi. Tämä Morgenthau sanoo: ”Struggle for Power!”. Hän on eräänlainen woodoo-nukke, joka tutkijoilla on kuvitteellisesti takataskussaan otettavaksi esiin spesifisissä tilaisuuksissa. Seminaaripaperin tai esityksen alussa rituaaliin kuuluu kaivaa tämä nukke esiin, työntää siihen kriittinen neula tai pari, minkä jälkeen sen voi siirtää syrjään. Joskus nukkena on ”Waltz”, ja myyttisen koulukunnan nimi on tapana myös mainita. Näiden menojen seuraaminen kerta kerran jälkeen vuosikymmenestä toiseen on antropologisesti hyvin kiintoisaa.

Ilmaus *struggle for power* pitäisi tietysti ymmärtää nietzscheläis-weberiläisesti *Kampf um die Macht* mielessä, mikä ei suinkaan kuvaa mitään luonnontilaa, vaan on järjestäytyneen yhteisön jäsenten keskinäisen suhteen kuvaus. Koulukunta on myytti, jota koulukunnittain ajattelevien ihmisten sosiaaliset rituaalit vahvistavat.

Kieli

Toinen varsin selkeä jyvaskyläläinen ajattelutapa on, että maailmaa ei voi ymmärtää englannin kielellä. Ei tietysti millään muullakaan yksityisellä kielellä, mutta erityisesti ei englanniksi. Asian korostaminen on tärkeää, koska nimenomaan englanniksi maailmaa pyritään hyvin yleisesti tulkitsemaan kansainvälisessä politiikassa, riippumatta tutkijan äidinkielestä. Opetuksessa tämä näkyy Jyväskylässä siinä että tenttikirjojen kielenä on suomen, ruotsin ja englannin lisäksi myös saksaa ja ranskaa, sekä siinä että tutkintoon vaaditaan vähintään kahden ei-kansalliskielen akateemisen tason taito. Kaksi vierasta kieltä on alaraja, ylärajaa ei ole. Tutkimuksessa tämä koulutuksellinen pohja näkyy siinä, että tutkimusaineiston osalta suomen tai englannin kielillä operoivien väitöskirjojen määrä on kohtalaisen pieni. Enemmän tulee väitöskirjoja, joiden aineisto on muun kielistä kiinasta ja japanista kreikkaan ja italiaan. Englannin ja suomen kielisiin aineistoihin perustuvia väitöskirjojakaan ei pidetä kunnollisen oppineisuuden osoituksina, ellei niiden muun kirjallisuuden kielivalikoima ylitä näitä kahta yleisintä. Tältä kannalta kansainvälisen politiikan piirissä vakiintunut pyrkimys keskittyä nimenomaan englanninkielisen kirjallisuuden lukemiseen ja englantilais-amerikkalaisten keskustelujen kopiointiin ei voi jälleen olla herättämättä esiin antropologista mielenkiintoa. Miksi nimenomaan ”kansainväliseen” keskittyvässä tutkimusalassa pitää karttaa kansainvälistä kielitaitoa?

Toinen aspekti missä kielen merkitys korostuu Jyväskylän politologiassa on tietysti tutkimusstrategia. Jyväskylässä maailmaa ja sen ilmiöitä pyritään tulkitsemaan kielen kautta. Analysoidaanpa jotain poliittista ilmiötä teorian, käsitehistorian, nimipolitiikan, retoriikan, tai narratiivien avaamisen kautta, perspektiivi siihen tulee kielestä. Tämä on spesialisoitumista, josta on omat hyötynsä. Haittoja en juuri näe. Hyötynä on hyvä teoreettinen ja metodologinen taso, sekä spesifisten empiiristen aineistojen käyttö, mikä estää tutkimuksessa elollistamasta elottomia olentoja, kuten valtioita tai koulukuntia. Kielen kautta tarkasteltuna poliittisena toimijana on aina perimmältään yksilö, joko omana itsenään, tai erilaisissa kollektiiveihin liittyvissä rooleissa. Spesifisti maailmanpolitiikan kannalta tämä yksinkertaistaa sitä että tutkittava tila määriteltiin maksimaalisen suureksi. Ei tarvitse yrittää tutkia kaikkea mitä sieltä tilasta löytyy eri perspektiiveistä katsottuna, vaan tutkimukset voi keskittää ajatteluun, argumentointiin ja käsitteistöön.

Yksi esimerkki on Akatemian tällä hetkellä rahoittama Jyväskylässä keskuspaikkaansa pitävä tutkimusprojekti ”Maailmanpolitiikan käsite”, missä tutkitaan mm. eri kielten ja kulttuurien tapaa hahmottaa ”maailma” poliittisena tilana. 天下 ja 世界 eivät viittaa samaan asiaan, eikä kumpikaan ole sama kuin Κόσμος tai *mondo*, eikä tietysti myöskään sama kuin *maailm* tai *verden*. Samoin vaihtelee se millaisiin muotoihin eri kirjoittajat eri kulttuureissa ovat sijoittaneet näihin tiloihin poliittisia organisaatioita ja poliittista toimintaa.

Kun maailma ei riitä

Jyväskyläläisestä orientaatiosta maailmanpolitiikan tutkimuksessa

Paul-Erik Korvela

En erityisemmin pidä sanasta ”koulukunta”. Yksi syy miksi en pidä termistä liittyy siihen, että jos jyväskyläläinen politiikantutkimus olisi ”koulukunta”, sen keskeisistä oletuksista johdettaviin ajatuksiin epäilemättä kuuluisi paitsi ylipäättään kollektiivi-identiteettien, myös eritoten tieteellisten koulukuntien relevanssin epäily. Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa koulukunnat lisäksi mielestäni jäsentävät ajattelua ja tutkimusta aivan liian vahvasti, jopa niin vahvasti, että osa tutkimuksesta keskittyy kokonaan vain niiden väliseen debattiin. Tämän sivutuotteena ala on osittain pelkkä ismien taistelukenttä, jossa omia näkemyksiä rakennetaan suhteessa siihen mitä muut ovat sanoneet tai tehneet eikä sen suhteen mikä olisi järkevää tai mielenkiintoista.

Jyväskyläläisen koulukunnan sijaan olisi ehkä sopivampaa puhua tutkimusorientaatioista tai painotuksista pikemminkin kuin suoranaisista jaetuista oletuksista, menetelmistä tai päämääristä. Oma kokemukseni jyväskyläläisestä politiikantutkimuksesta kattaa vain noin 14 vuoden ajanjakson, sisältäen myös ajan opiskelijana, joten en varsinaisesti pysty arvioimaan siinä tapahtuneita muutoksia, kehitysvaiheita tai painotuseroja. Käsittelen seuraavassa sen sijaan sitä, mitä ymmärrän nykyisten painotusten ja tutkimusorientaatioiden merkitsevän maailmanpolitiikan ja/tai kansainvälisen politiikan tutkimukselle.

Jyväskylässä painotukset ovat liittyneet erityisesti politiikan teoriaan, ns. kielellisen käänteän jälkeiseen tilanteeseen ja politiikan pitämiseen aspektina enemmän kuin sektorina. Jälkimmäinen ”orientaatio” tarkoittaa siis sitä, että politiikan ei ajatella olevan sektori, johon mennään tai josta poistutaan. Ei ole siis niin että politiikkaa tapahtuisi vain ennalta poliittisiksi määritellyissä paikoissa kuten eduskunnassa, kunnanvaltuustoissa, valtioiden välisissä huippukokouksissa jne. Poliitiikka ei tapahdu ainoastaan esimerkiksi ”Suomen poliittisen järjestelmän” sisällä, eikä politiikka ole varsinkaan redusoitavissa yhteiskunnan alajärjestelmäksi samaan tapaan kuin esimerkiksi talous. Sen sijaan politiikka ja poliittisuus on käsitetty aspekteiksi, jotka voi löytää monesta paikasta, tapahtumasta ja tilanteesta. Tässä suhteessa politiikan teoriakin on vastaavasti paljon laajempi ala kuin usein ymmärretään. Kielellisen käänteän jälkeinen tilanne on puolestaan ohjannut huomiota mm. retoriikan ja käsitehistorian suuntaan. Edellä mainittujen painotusten tai orientaatioiden hyödyllisyys myös maailmanpolitiikan tutkimuksessa on selvää mutta siitä huolimatta vielä verrattain kehittymätöntä.

Politiikan teorian ja ”kansainvälisen teorian” erosta

Jos politiikka ei ole sektori vaan aspekti, silloin myös jako yhteisön sisäiseen politiikkaan ja kansainväliseen politiikkaan menettää tietyssä mielessä merkitystään. Nykyiset kehitykset puhuvat myös sen puolesta että sisä- ja ulkopuolen välistä eroa ei enää ole välttämättä kovin järkevää pitää yllä. Jyväskylässä eroa ei oikeastaan ole koskaan tehtykään ja maailmanpolitiikan tutkimusta on harrastettu valtio-opin nimekkeen alla. Teoriahistoriallisesti tarkasteltuna politiikan teorian ja kansainvälisen politiikan teorian ero on varsin mielenkiintoinen.

Kuuluisassa artikkelissaan "Why is there no international theory?" (1966) Martin Wight pohti sitä miksi varsinaista teoriaa poliittisten yhteisöjen välisestä kanssakäymisestä ei oikeastaan ole olemassa ennen 1800-lukua. Jos politiikan teorian ajatellaan olevan teoriaa hyvästä elämästä (kaupunki)valtiossa, "kansainvälisen teorian" (international theory) voisi olettaa olevan teoriaa niiden välisistä suhteista. Wightin mukaan sitä löytyy kuitenkin hyvin vähän ja joka tapauksessa siitä ainakin puuttuvat klassikot, joita voitaisiin verrata politiikan teorian klassikoihin. Siinä missä politiikan teoriolla on 2500 vuoden historia ja pitkä lista klassikoita Platonista alkaen, kansainvälinen teoria on huomattavasti nuorempi ja sitä luonnehtii yleisen niukkuuden lisäksi intellektuaalinen ja moraalinen köyhyys.

Potentiaalisia tai unohdettuja kansainvälisen teorian klassikoita ovat esim. valtiojärjestä (*raison d'Etat*) kirjoittaneet, mutta suurin osa heistä on intellektuaalisesti korkeintaan keskinkertaisuuksia ja heidän ideansa ovat parhaimmillaankin vain huonoja muunnelmia tai plagiaatteja esim. Machiavellin ajatuksista. Tekstit ovat käytännössä myös muiden kuin tutkijoiden saavuttamattomissa, mikä tarjoaa vastauksen siihen miksi ne eivät ole klassikoita. Toisaalta monet politiikan teoreetikot, historioitsijat ja filosofit ovat pohtineet kansainvälistä politiikkaa muiden töidensä ohella. Kiinnostavaa Wightin mukaan ei ole kysyä, miksi niin monet kirjoittivat teemasta, vaan miksi kukaan ei ottanut sitä keskeiseksi aiheekseen. Kant on selkein esimerkki: vertaamalla *Zum Ewigen Frieden* teoksen sivumäärää (ja tyyliä) muihin Kantin teoksiin voidaan huoletta tehdä johtopäätös että kansainvälistä politiikkaa koskeva pohdinta oli Königsbergin filosofille pelkkä sivutyö. Wightin mukaan ainoastaan Machiavelli oli kiinnostunut kansainvälisistä suhteista yhtä paljon kuin yhteisön sisäisestä teoriasta, mutta Machiavellinkin osalta kiinnostus on tavallaan sekundaarista ja seuraa hyvin järjestetyn yhteisön sisäisestä perustamisesta.

Sytä kansainvälisen teorian puuttumiseen on monia. Wight ajatteli että valtio, joka on ollut politiikan teorian keskeinen analyysin yksikkö, on ikään kuin imenyt kaiken teoretisoinnin itseensä ja se vähä mitä kansainvälistä teoriaa on, on vain jatke politiikan teoriaan ja muodostaa vain viimeisen luvun alan oppikirjoissa. Valtiojärki on suoraan sidoksissa valtioon, samoin voimatasapaino, ja myös kansainvälinen oikeus on pitkälti vain valtioiden välisiä sopimuksia. Toisaalta Wight ajatteli että politiikan teoriaa on luonnehtinut eräänlainen edistysusko, kun taas kansainvälinen järjestelmä on pysynyt intellektuaaliselta ja moraaliselta katsantokannalta lähes muuttumattomana hyvin pitkän aikaa. Vielä joillekin Valistuksen filosofeillekin kansainvälinen politiikka osoitti kaikkein irvokkaimmin sen mitä tapahtuu, kun järki ei hallitse ihmisten toimintaa. Ajateltiin, että kaikki ulkoinen interferenssi vain sotkee elämää valtiossa, joka olettavasti sujuisi paremmin ilman muiden valtioiden puuttumista asioihin.

Hans Morgenthau (1995) kommentoi Wightin huomiota ja totesi että kansainvälistä teoriaa voisi odottaa olevan koska teoreettisesti orientoituneita ihmisiä on aina ollut ja poliittisten yksiköiden väliset suhteet ovat aina olleet keskeinen osa yhteiskunnallista elämää. Miksi näin ei kuitenkaan ole, johtuu Morgenthauin mielestä kolmesta seikasta. Ensinnäkin Napoleonin sotiin asti uskottiin, että kansainvälinen järjestelmä ja valtiot ovat luonnollisia ja Jumalan luomia, eikä ihmisten ajateltu pystyvän muuttamaan niitä. Paras mihin saattoi pyrkiä oli deskriptio valtioiden välisestä "luonnontilasta" ja toisaalta niistä vähäisistä lain rippeistä ja sopimuksista mitä valtioiden välillä oli. Toisaalta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kun kiinnostus tämänkaltaiseen teoretisointiin jossakin määrin heräsi, sen kehittymistä esti idealistinen päämäärä. Voimapolitiikka nähtiin kaiken pahan alkuna ja teoretisoinnilla pyrittiin ylittämään se, samoin kuin silloiset kv-instituutiot. Esimerkiksi voimatasapainoa ei haluttu selittää tai ymmärtää, vaan siitä haluttiin nopeasti eroon. Niin kauan kuin tällainen negatiivinen näkemys kansainvälisestä politiikasta dominoi, ei ollut tavallaan mahdollista luoda siitä objektiivista teoriaa tai "tiedettä". Kolmanneksi, politiikkaan, niin yhteiskunnan sisäiseen kuin kansainväliseenkin, liittyy sekä rationaalinen että kontingentti elementti. Osa tapahtumista tai tietystä mielessä kaikki tapahtumat ovat uniikkeja, ja niitä ohjaavat kontingentit seikat eikä mikään suunnittelu. Kontingenssin teoretisointi taas on Morgenthauin mielestä hankalaa.

Totta on että siinä missä politiikan teorian keskeinen yksikkö, valtio, on kehittynyt käsi kädessä sitä koskevan teorian kanssa ja osittain sen teorian avulla, kansainvälinen yhteisö on kehittynyt käytännössä ilman mitään teoriaa. Monet klassikoista kirjoittivat kyllä jotakin kansainvälisestä politiikasta, mutta keskeiseksi nousee

myös intentio: jos he siitä kirjoittivatkin, mikä oli heidän tarkoituksensa? Poliittisten yksiköiden välisistä suhteista kirjoittivat mm. Thukydides ja Kautilya, mutta kummankaan tarkoitus ei oletettavasti ollut luoda aiheesta yleistä teoriaa. Machiavellinkin havainnot pätevät hyvin rajoitetussa kontekstissa, vaikka hän tarjoilikin niitä yleisempien maksiimien muodossa.

Wight kiinnitti huomiota kuitenkin myös kieleen. Kansainvälinen politiikka ei taivu teoretisoinnin kohteeksi koska sitä koskeva teoria joutuu operoimaan kielellä joka on tarkoitettu erilaiseen sfääriin:

”the theorizing has to be done in the language of political theory and law. But this is the language appropriate to man’s control of his social life. Political theory and law are maps of experience or systems of action within the realm of normal relationships and calculable results. They are the theory of the good life. International theory is the theory of survival. What for political theory is the extreme case (as revolution or civil war) is for international theory the regular case”.

Politiikan teorian ja kansainvälisen teorian kielten samankaltaisuutta käsiteltävän asian erilaisuudesta huolimatta korostaa myös Hedley Bullin tunnetuksi tekemä ”domestic analogy”, jolla viitataan siihen näkemykseen että kansainvälinen sfääri olisi jollakin merkittäväällä tavalla samanlainen kuin valtion sisäinen sfääri tai että sitä voisi tarkastella samoilla käsitteillä ja lainalaisuuksilla (ks. Bull 1966). Bull huomautti että anarkia, jonka valtioiden välillä havaitsemme, ei tarkoita samaa kuin anarkia valtion sisällä. Anarkia voidaan ymmärtää hallinnan puutteena, epäjärjestyksenä ja kaaoksena. Kansainvälisessä sfäärissä anarkia tarkoittaa vain ensimmäistä näistä, eli (valtioita suuremman) auktoriteetin puutetta. Se, onko se omniarkia tai mitä tahansa muuta on määrittelykysymys, mutta se ei ole anarkia samassa mielessä kuin anarkia, jonka auktoriteetin puuttuminen valtion sisällä luultavasti loisi. Valtioiden välinen tila ei myöskään ole luonnontila siinä mielessä kuin esimerkiksi Hobbes termiä käytti. Hobbesille luonnontila esti mm. kaupankäynnin, maanviljelyksen ja merenkulun, eikä luonnontilassa ollut oikeastaan mitään moraalisia tai juridisia esteitä, tai oikeaa ja väärää. Kansainvälinen järjestelmä taas sisältää näitä. Bullin mukaan asian ajattelemisen analogioiden kautta ainoastaan korostaa kansainvälisen teorian epäitsenäisyyttä ja sen intellektuaalista velkaa politiikan teorialle.

Jyväskyläläisittäin voisi tietysti väittää että kontingenssi ja eräänlainen ”survival” on keskeistä myös valtion sisäisessä politiikassa eikä politiikassa ole kysymys yhteisten asioiden hoidosta sen enempää valtion sisällä kuin kansainvälisessä järjestelmässäkään. Kieli ja käsitteet ovat kuitenkin pääosin samoja näissä kahdessa sfäärissä, vaikkakin merkitsevät osittain eri asioita. Ajatusta kielen yhteisyydestä paitsi näissä kahdessa sfäärissä, myös kulttuurien ja valtioiden välillä, olisi hyvä pohtia pidemmälle. Ehkä kieli on muodostanut eräänlaisen yhteisön vaikka kansainvälinen sfääri onkin joidenkin mielestä ei-yhteisö.

Kieli yhteisön rakentajana

Huomion kiinnittäminen kieleen on perusteltua koska kansainvälisen politiikan keskeiset käsitteet muodostavat eräässä mielessä jonkinlaisen ”yhteisön” perustan. Poliitiikan teoriaan verrattuna voidaan ajatella, että kansainvälinen politiikka asettaa haasteen kriittiselle lähestymistavalle (”critical social inquiry”): kriittinen yhteiskuntatiede perustuu jonkinlaiselle ajatukselle yhteisöstä, jaetuista normeista, kielestä, traditioista jne., kun taas kansainvälistä politiikkaa karakterisoi joidenkin näkemysten mukaan juuri yhteisön puuttuminen (Ashley 1987). Sen sijaan että positivistisesti oletettaisiin jokin muuttumaton todellisuus ja ihmisistä riippumattomat lainalaisuudet jne., kriittisen teorian lähtökohtana on sosiaalisen todellisuuden yhteisöllisyys ja ihmislähtöinen perusta. Siten subjektin toiminnan ja ymmärryksen taustalla on aina jokin yhteisesti jaettu taustaymmärrys, olkoon se sitten Lebenswelt (Husserl), habitus (Bourdieu), episteme (Foucault), tai taustakonsensus (Habermas). Tällaiset taustaymmärrykset ovat historiallisten prosessien tuotosta ja siten muuttuvia ja kontingenteja. Jos tätä vasten asetetaan vanha realistien oletamus että kansainvälisiä suhteita karakterisoi paremmin anarkia kuin yhteistyö ja että kansainvälinen politiikka tapahtuu areenalla jossa intressit kohtaavat eikä normien säätelemässä järjestelmässä, kriittinen yhteiskuntatiede kansainvälisestä politiikasta näyttää olevan mahdotonta. Lähestymistapa joka on orientaatioissaan eräässä mielessä yhteisön

olettava ja ”kommunitaristinen”, ei voi tutkia jotakin joka näyttää olevan ei-yhteisö.

Tämä ongelma tulee erityisen haastavaksi jos uskotaan väitteitä, joiden mukaan kaikenlainen kansainvälinen riippuvuus on kasvussa ja kansallinen näkökulma on vanhanaikainen. Kaikki liberalisteista marxisteihin väittävät käytännössä jotakin sen suuntaista kuin että maailmantalous on yksi järjestelmä, ja että yhä vähemmän asioita on kansallisten hallitusten päätäntävällässä. Globaalit ongelmat koskettavat kaikkia (tosin eri mittakaavassa) ja ongelmat kuten esim. siirtolaisuus ja ilmaston lämpeneminen ovat ”kaikille yhteisiä”. Sisä- ja ulkopuolen välinen ero on hämärtyneet erityisesti EU:n alueella, väitetään (ks. esim. Rigo 2009). Todellinen ongelma on siinä, että jos prosessit ovat enenevässä määrin ylikansallista alkuperää, täytyy todeta että kriittisellä yhteiskuntatieteellä ei ole mitään merkitystä. Sehän ei pysty ymmärtämään noita ylikansallisia ja kansainvälisiä prosesseja, joita kansalliset päätökset vain heijastelevat ja joista kansalliset prosessit johtuvat, koska ne ovat lähtöisin ei-yhteisöstä. Siten kriittisen lähestymistavan kohde olisi vain jonkinlainen epifenomeeni, tai marxilaisittain ylärakente, jota määrittävään alarakenteeseen se ei voisi kohdentua.

Nähdäkseni juuri kieli voisi kuitenkin olla eräänlainen ”ratkaisu” tähän ongelmaan. Vaikka kansainvälisen politiikan kieli ei oikeastaan ole yksi ja sama kaikille, sen keskeinen käsitteistö kuitenkin de facto homogenisoi käytäntöjä ja kaventaa mahdollisia erimielisyyden lähteitä. Sikäli kun kansainväliseen järjestelmään liittyy yhä suurempi osa ”maailmasta”, sen käytännöt ja käsitteet ottavat haltuun moninaisuuden ja muodostavat yhä laajemman ”yhteisön”. Juuri koko maailman moninaisuuden sisällyttäminen syntyhistorialtaan läntiseen yhteisöön, käyttämään läntisiä käsitteitä ja formuloimaan asiat ja näkemykset siihen viitekehukseen, liittyy Bullin varoituksiin ”domestic analogystä”. Globalisaatio on ennen kaikkea Lännen arvojen, käytäntöjen ja käsitteiden globalisoitumista. Maailmanpolitiikassa osa ongelmista johtuu oikeastaan juuri tästä. Läntisen homogeenisen kansallisvaltion pitäminen kansainvälisen järjestelmän keskeisenä toimijana on saanut jotkin kolmannen maailman maat pitämään etnistä, uskonnollista ja kielellistä diversiteettiä uhkana vahvan valtion muodostamiselle. Paradoksaalisesti on siis käynyt niin että kun todellisuus ei vastaa (läntisiä) käsitteitä, yritetään muokata todellisuutta eikä käsitteitä. Valtionmuodostusprosessi monissa ei-läntisissä maissa seuraa niille usein huonosti sopivaa polkua koska koko käsite on osittain vieras.

Tähän liittyy monia näkökulmia, mutta käsittelen seuraavassa lähinnä kansainvälisen politiikan kieltä ja sen muodostamaa laajaa tutkimusalueetta ”jyväskyläläiselle” orientaatiolle. Vaikka asia usein esitetään niin että nykyinen kansainvälinen järjestelmä perustuu Westfalenin järjestelmään ja että muut valtiot ovat lähinnä eurooppalaisten luomuksia, ovat monet siihen kuuluvat valtiot kuitenkin paljon vanhempia ”kansallisvaltioita” kuin yksikään eurooppalainen valtio. Itäisessä Aasiassa ainoastaan Filippiinit, Malesia ja Indonesia ovat eurooppalaisten luomia. Muut valtiot, kuten Japani, Kiina, Thaimaa, Kamputsea jne. ovat paljon vanhempia kuin Euroopan valtiot eikä esimerkiksi Koreaa ole koskaan kolonisoitu mikään länsivalta. Thaimaata taas ei ole kolonisoitu koskaan minkään muun valtion toimesta. Täytyy siis olla niin että esimerkiksi näissä valtioissa on ollut ennestään jotakin kotimaisia käsityksiä kansainvälisen politiikan keskeisistä instituutioista ja käsitteistä. Miten suvereniteetti käsitettiin, vai käytettiinkö jotakin kokonaan erilaista formulointia? Entä diplomatia, territorio tai itse kansainvälinen järjestelmä? Mielenkiintoista olisikin tutkia sitä prosessia jolla läntiset käsitteet saavuttivat tietyn hegemonian. Samaan kehitykseen liittyy tietysti myös esim. liikennesääntöjen, aikavyöhykkeiden tai mittajärjestelmien universalisointi ja ”maailman” eräänlainen kielellinen haltuunotto. Epäilemättä on kuitenkin niin että nykyisin hegemonisten läntisten käsitteiden täytyi leviämismuutoksensa ”kamppailla” vanhoja käsitteitä tai traditionaalisia ymmärrystapoja vastaan.

Toisaalta olisi väärin myös olettaa että olisi olemassa joku ”eurooppalainen” tai ”läntinen” tapa ajatella asioita, koska senkin sisällä on variaatioita. Vaikka oletetaan että valtiot ovat jossakin määrin samanlaisia valtiojärjestelmän osana, ne perustuvat kokonaan eri traditioille ja käsityksille. Yhdysvallat ja Britannia perustuvat liberalistisen tradition ajatuksille, jossa valtion ensisijainen tehtävä on suojella yksilöitä ja turvata yksilöiden vapaus. Näihin verrattuna Italia, Saksa ja Suomi taas perustuvat enemmän hegeliläiseen ajatukseen jossa valtio on jotakin suurempaa kuin pelkkä yksilöiden yhteenlaskettu massa ja siihen sisältyy ainakin ajatuksen tasolla eräänlainen yksilön edun ylittävä eettinen komponentti, jossa vapaus saa merkityksensä. Näihin verrattuna taas monet Aasian valtioista perustuvat yhteiskunnallisen harmonian käsitteeseen, jossa

se että joku pieni yksilöryhmä kokee joskus vääryyttä ei varsinaisesti haittaa jos se tuottaa harmonisemman yhteiskunnan. Monissa Aasian maissa asioiden muotoileminen yksilöiden oikeuksien kautta ei ole kovin suosittua, sillä yksilön oikeuksien korostamisen nähdään johtavan sosiaalisiin ongelmiin, yksinhuoltajuuteen, homoseksuaalisuuteen jne. yhteiskunnan harmonian kärsiessä. Vaikka järjestelmä on periaatteessa sama, sen komponentit ovat hyvin erilaisia ja olisi tärkeää tutkia kuinka yhtenäisyyttä on tuotettu kielen tasolla.

Babylonin tornia rakentamassa

Kielten moninaisuudelle ja siitä johtuvalle ihmisten keskinäisen ymmärryksen puutteelle on pohjaa jo raamatussa. Kielten eroavaisuus on rangaistus Jumalalta, joka sekoitti kielet kostoksi Babylonin tornin rakentamisesta (1. Moos. 11:1-9). Vielä Augustinuskin (De Civitate Dei, XIX, 7) väittää että maailmanyhteisön syntyä vaikeuttaa juuri kielten eroavaisuus. Augustinuksen mielestä ihminen ymmärtää helpommin koiraansa kuin ulkomaalaista ja maailma on vaarallinen paikka juuri siksi että yhteisymmärrystä ja yhteistä kieltä ei löydy.

Vanha ajatus yhteisymmärryksen puutteesta ei eräässä mielessä ole yltänyt kansainvälisen politiikan teorioihin. Vaikka poikkeuksia tietysti löytyy, yleisesti ottaen kansainvälisen politiikan tutkimuksesta puuttuu vahva painotus tieteenalan keskeisten käsitteiden historian, eri merkitysten, käsittemuutosten ja käännosten aiheuttamiin eroavaisuuksiin. Edes englantilainen koulukunta, jota pidetään erityisen historiallisesti orientoituneena, ei ole tässä suhteessa kovinkaan hyödyllinen. Varsinaista kieleen, käsitteisiin ja sanastoon liittyvää tutkimusta ei englantilaisen koulukunnankaan parissa harrasteta ja vertailut joita esim. Wight teki eri "valtiojärjestelmien" välillä ovat pikemminkin juuri anakronistisia pyrkiessään etsimään "samaa" ilmiötä eri kulttuuripiiristä ja eri aikakausilta. Ainoastaan diplomatian tutkimuksen piirissä on tehty paljon tutkimusta eri maiden eri neuvottelutyyleistä. Toisaalta itse diplomatiankin institutionalisoitumista olisi tärkeää tutkia myös käsitteellisesti. Diplomatia on hyvä esimerkki kansainvälisen politiikan instituutioiden heterogeenisestä muotoutumisesta: sana tulee Kreikasta, käytäntö Roomasta, mutta kieli oli pitkään ranska ja institutionalisoituminen puolestaan pitkälti renessanssin Italian kaupunkivaltioiden sisäinen asia.

Hyvin pinnallinen ymmärrys kielten tuottamista eroista on tunnustettu käytännön politiikassa, mutta se on liikkunut lähinnä anekdoottien tasolla. Usein siteerattu, John F. Kennedynkin käyttämä lausahdus liittyy siihen että kun sana "kriisi" kirjoitetaan kiinaksi (wei-ji) , sen muodostavat kaksi merkkiä joista toinen tarkoittaa vaaraa ja toinen tilaisuutta. Tarkalleen ottaen tämä ei täysin pidä paikkaansa sillä toisella merkillä on muitakin konnotaatioita kuin tilaisuus, mutta tarinalla yritetään kertoa että siinä missä monet länsimaiset näkevät vain pelkän vaaran ja suhtautuvat siihen negatiivisesti, kiinalaiset näkevät siinä aina myös tilaisuuden ja suhtautuvat siihen osittain positiivisesti. Vastaavia eroja on valtava määrä, mutta niihin liittyvää tutkimusta ei sen sijaan ole kovinkaan paljon vaikka kielellisten erojen täytyy tuottaa hyvin erilaisia maailmankuvia. Kiinalaisilla on mm. viisi ilmansuuntaa (siinä missä muut usein tyytyvät neljään) ja he pitävät Kiinaa keskustan valtakuntana. Kun huomioon otetaan vielä että käsitteiden kääntäminen kieleltä toiselle ei välttämättä siirrä kaikkia konnotaatioita käännoksen mukana ja että käsitteiden merkitykset muuttuvat itsessään myös yhden kielen sisällä historian saatossa, tutkimuksellista työnsarkaa olisi paljon.

Kansainvälisen politiikan keskeisen käsitteistön on myös sanottu olevan kykenemätön kuvaamaan nykymaailmaa. Monet keskeisistä käsitteistä sopivat paremmin kylmän sodan tiukan valtiokeskeisyyden maailmaan ja ovat nyt menettäneet otettaan todellisuuden kuvaajina kun valtiokeskeisyys on vähenemässä, väitetään. Niistä on muodostunut ontologisia silmälappuja, jotka estävät näkemästä muutosta luomalla luuloteltua pysyvyyttä (ks. Holsti 2004, 2-3). Esimerkiksi keskustelut sodasta ovat nykyisin usein hieman ontuvia, sillä sotia ei enää juurikaan ole siinä merkityksessä kuin termiä on totuttu käyttämään. Kansainvälisen oikeuden sodan rajoittamista koskevat sopimukset eivät enää nykymaailmassa paljon auta, sillä ne on tähdätty ensisijaisesti valtioidenvälisen sotien ehkäisyyn. Nykyisissä sodissa osapuolina on myös ei-valtiollisia toimijoita, jotka eivät sijaitse millään alueella, julista sotaa tai noudata muutenkaan mitään valtioidenvälisen sodan sääntöjä. Toinen keskeinen käsite, suvereniteetti taas on puolestaan niin monitahoinen että sitä ei

pitäisi edes käsitellä yhtenä käsitteenä. Sekin alkaa lipsua totutusta, sillä esimerkiksi EU:n jäsenvaltiot eivät ole enää suvereenia Westfalenin järjestelmän alkuperäisessä merkityksessä, sillä ne eivät voi säätää omia lakejaan omalla alueellaan koska osa niiden lainsäädännöstä tulee EU:sta. Taiwan taas on westfalenilaisessa mielessä suvereeni, vaikka siltä puuttuukin suurvaltojen tunnustus. Somaliaa taas pitää valtiona oikeastaan ainoastaan juuri tuo tunnustus muilta valtioilta. Varsinaisesti suvereeni kaikissa sanan merkityksissä lienee nykyisin enää ehkä Pohjois-Korea.

Nykyinen käsitteistö ei pysy maailman muutosten mukana, mutta ei se ole koskaan aiemminkaan pysynyt. Ei välttämättä ole niin että käsitteiden pitäisi kuvata jotakin todellisuutta, vaan ne pikemminkin rakentavat sitä. Kielellä voidaan myös puhua asioista joita ei ole olemassa tai joita voi olla hankala jopa ajatella (esim. nelikulmainen kolmio). Selvää on kuitenkin että monet kansainvälisen politiikan keskeiset käsitteet luovat illusorista stabiliteettia maailmaan joka on jatkuvassa muutoksessa. Tämä on tietysti minkä tahansa käsitteen, nimen tai termin ongelma. de Saussuren esimerkkiä mukaillen, "kello seitsemän juna Helsingistä Tampereelle" pysyy samana ainoastaan kielen vuoksi. Itse fyysinen juna voi koostua eri vaunuista eri päivinä, siinä voi olla eri kuljettaja ja konduktöörit, eri matkustajat jne. Se ei siis koskaan ole sama juna muuta kuin kielellisesti.

Jossakin määrin tämä stabiliteetti ja tietty homogenisointi on ollut kansainvälisen politiikan tieteenalalla myös intentionaalista. Maailman moninaisuuden, käsitteiden erilaisten merkitysten ja historiallisten muutosten nähtiin pitkään estävän objektiivisen tiedon kasaantumista tieteenalalla eivätkä ne sopineet positivistiseen tieteenidealiin tai tieteenalan haluun toimia konkreettisen (ulko)poliittisen päätöksenteon apuna. Historialliset muutokset selitettiin esimerkiksi järjestelmän sisällä tapahtuviksi variaatioiksi, joilla ei ollut vaikutusta itse rakenteeseen. Pyrkinessään tieteelliseen selitykseen, kansainvälinen politiikka usein flirttaili mieluummin tilastotieteen, taloustieteen ja matemaattisten mallien kuin kielitieteen ja historian kanssa. Tässä suhteessa olisi vielä paljon tutkittavaa siirtämällä nykyisiä poikkitieteellisyyden vaatimuksia siihen suuntaan.

Jyväskyläläinen tutkimusorientaatio maailmanpolitiikassa voisi siis periaatteessa pyrkiä selvittämään esimerkiksi erilaisia tapoja ymmärtää "maailma" ja sen "politiikka". Tähän liittyen käynnissä onkin prof. Pekka Korhosen johtama Suomen Akatemian projekti "The Concept of World Politics", johon itsekin kuulun. Jos otetaan vakavasti sosiaalisen konstruktivismiin väite että kieli ei ainoastaan kuvaa maailmaa vaan myös konstruoi sitä, täytyy olla myös niin että eri kielet konstruoivat erilaisen maailman. Vaikka onkin tietysti niin että periaatteessa kaikki mitä voidaan sanoa yhdellä kielellä voidaan kääntää myös toiselle kielelle, joillakin kielillä joitakin ajatuksia ei yksinkertaisesti pysty formuloimaan samalla tavalla eikä joitakin käsitteitä voi kääntää niin että kaikki konnotaatiot kulkisivat käännoksen mukana. Virtù, Machiavellin kuuluisa termi, on mahdotonta kääntää suomeksi tai englanniksi yhdellä sanalla. Se sisältää ajatuksia hyveellisyydestä, urhoollisuudesta, maskuliinisuudesta, rohkeudesta, onnettaren oikkujen vastustamisesta jne. samalla kun se on eräänlainen parodia tai uudelleenmäärittely kristillisestä ja stoalaisesta hyveestä. Joissakin kielissä, kuten venäjässä, ilmaisu "maailmanrauha" olisi jotenkin paradoksaalinen, sillä sana mir tarkoittaa sekä maailmaa että rauhaa. On väitetty myös että nykyinen kansainvälisen politiikan global governance -orientaatio ei ole erityisen suosittu saksankielisissä maissa, koska termiä on mahdotonta kääntää saksaksi ilman että herättää pahoja muistoja.

Tutkimusorientaation pitäisi siis pyrkiä selvittämään sitä prosessia jolla nykyiseen tilanteeseen on tultu. Käsitteet eivät ole suinkaan välttämättömiä tai teleologisia, vaan niiden merkitysmuutosten prosessi on kontingentti. Vaikka Morgenthau väittikin kontingenssin teoretisoinnin olevan hankalaa, on käsitteiden historiaa mahdollista avata ja tutkia erilaisia ristiriitatilanteita joissa nykyiset keskeiset käsitteet ovat "voittaneet" kilpailun joitakin muita käsitteitä tai tulkintoja vastaan. Tiettyjen käsitteiden merkitysmuutokset ovat myös keskeisiä kansainvälisen politiikan ymmärtämiselle. Suvereniteettiin liittyi pitkään ajatus valloittamisen oikeudesta (right to conquer) joka ei kuitenkaan enää siihen kuulu. Toisaalta suvereniteettiin on liittynyt pitkän aikaa oikeus käydä sotaa. Nykymaailmassa tämäkin konnotaatio suvereniteetista on poistumassa kovaa vauhtia.

Kielten eroavaisuudet ja käsitteiden eri tulkinnat huomioonottavaa tutkimusta ei ole tehty kovinkaan paljon

osittain tietysti siitä syystä, että se vaatisi tekijältään huomattavaa kielitaitoa ja pikkutarkkaa tuntemusta historiallisista konteksteista. Tässä suhteessa kuitenkin jo se olisi parannus, että käytettäisiin alkuperäisiä lähteitä sekundaarilähteiden sijaan ja kenties jopa alkukielisiä editioita. Käännösten varassa saattaa tehdä pahojakin virhetulkintoja eivätkä klassikoidenkaan käännösten tekijät useinkaan ole perillä itse asiasta vaan ovat enemmän kielen asiantuntijoita. Machiavellin ”Ruhtinaan” suomennoksessa esiintyy sana ”politiikka”, vaikka Machiavelli ei sitä käyttänyt. Aristoteleen ”Politiikka” on myös anakronistinen, sillä se tarkoitti hänelle ehkä enemmän ”oppia poliksesta” ja siinä mielessä enemmän tieteenalaa kuin mitään sellaista mitä nykyisin politiikalla ymmärretään. Suomennos Rousseauin ”Yhteiskuntasopimuksesta” taas korvaa melkein kokonaan ”social-sanaston” yhteiskunta-sanastolla ja ”politique-sanaston” valtio-sanastolla. Augustinuksen De civitate Dei puolestaan on käännetty suomeksi ”Jumalan valtioksi”: valtio on joka tapauksessa anakronistinen, mutta Augustinuksella oli myös syynsä miksi hän käytti nimenomaan termiä civitas, eikä esim. regnum tai imperium.

Kansainvälisessä politiikassa vallitsi pitkään tietty tendenssi ”tieteellisiin” teorioihin jotka olisivat universaaleja, poistaisivat erimielisyyden ja eriävät näkemykset, ja tuottaisivat objektiivista tietoa. Ulkopuolelle jätettiin mm. moraaliset kysymykset (koska niitä ei voinut tieteellistää eikä erimielisyyttä ratkaista). Wight pyrki kiinnittämään huomiota juuri näihin moraalisiin kysymyksiin. Kenties lisää huomiota pitäisi kiinnittää myös toiseen erimielisyyden, kiistämisen ja kontingenssin lähteeseen, nimittäin kieleen ja käsitteisiin. En tarkoita mitään varsinaista strukturalistista orientaatiota jossa ”kieli puhuu meitä” tai olisi pelkästään toimintaa rajoittava rakenne, päinvastoin. Pikemminkin se avaa tilaa politikoinnille paljon enemmän kuin usein oletetaan.

Lähteet:

Ashley, Richard (1987): ”The Geopolitics of Geopolitical Space: Toward a Critical Social Theory of International Relations”, *Alternatives* 12, s. 403-434

Bull, Hedley (1966): ”Society and Anarchy in International Relations”, teoksessa M. Wight and H. Butterfield (toim.): *Diplomatic Investigations*. G. Allen and Unwin, Lontoo, s. 35-60

Holsti, K. J. (2004): *Taming the Sovereigns. Institutional Change in International Politics*. Cambridge University Press, Cambridge

Morgenthau, Hans (1995): ”The Intellectual and Political Functions of Theory”, teoksessa J. Der Derian (toim.): *International Theory: Critical Investigations*. Palgrave, Lontoo, s. 36-52

Rigo, Enrica (2009): *Euroopan rajat*. Like, Keuruu

Wight, Martin (1966): ”Why is There No International Theory?”, teoksessa M. Wight and H. Butterfield (toim.): *Diplomatic Investigations*. G. Allen and Unwin, Lontoo, s. 17-34

Onko kansainvälisellä politiikalla, valtio-opilla ja poliittisella historialla yhteistä tulevaisuutta? – Paradigmojen kohtaaminen

Harto Hakovirta

ALKUSANAT. Seuraava kirjoitus toistaa vähäisin muutoksin alkuosan yllämainittua teemaa käsitelleestä jäähyväisluennostani, jonka pidin Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa 19.1.2010. Oletan aiheella olevan jotain relevanssia myös KATSEen monitieteisen mission kannalta. Ajankohtaisen syyn sen valinnalle sain tiedekunnan uudesta laitosjaosta, jossa valtio-opin, kansainvälisen politiikan ja poliittisen historian oppialat sijoitettiin yhdessä uuteen ”Politiikan tutkimuksen laitokseen”. Oli siis aika tarkastella tällaisen oppialojen yhdistelmän tulevaisuuden näkymiä. Tämä on kaikkiaan varsin laaja kysymys moninaisine tutkimuksellisine, opetusta koskevine, hallinnollisine ja yhteiskunnallisine aspekteineen. Päätin rajautua käsittelemään asiaa tutkimuksen näkökulmasta ja keskittyä paradigmoihiin ja yhteen teorian käyttöä koskevaan esimerkkitapaukseen. Kansainvälisistä suhteista käytin nimikettä kansainvälinen politiikka Turun käytäntöä noudattaakseni ja rajatakseni oppialan tarkastelun politologiseen aspektiin.

I

Oppialojen keskinäiseen yhteyteen tai erillisyyteen vaikuttavat monet tekijät. Olettaakseni ratkaisevassa asemassa yhteyksien kehityksen kannalta on kyky paradigmaattiseen kohtaamiseen. Mielekäs paradigmaattinen keskustelu edellyttää jotenkin yhteistä ajatuksen ja puheen tasoa tai sfääriä, yhteistä aaltopituutta. Esimerkiksi pelkillä hallinnollisilla ratkaisuilla asiaan tuskin voidaan paljontaan todellisesti vaikuttaa.

Sana paradigma johtaa tietenkin ajatukset ennen kaikkea Thomas Kuhnin, erityisesti hänen vuonna 1962 ensi kertaa ilmestyneeseen teokseensa *The Structure of Scientific Revolutions* sekä sen synnyttämään keskusteluun. Muun muassa juuri tarkastelun alaisilla aloilla Kuhnin ajatukset otettiin laajalti vastaan innostuneesti. Aika oli alkanut yhteiskuntatieteissä vahvasti suosia skientististä ajatustapaa ja tutkimusotetta. Valtio-opin ja kansainvälisen politiikan behavioralistit näkivät Kuhnin teoriassa aivan uusia mahdollisuuksia oppialan pääsystä entistä vankemmin ikään kuin samalle kehitysjanalle luonnontieteiden kanssa. Historian alalla Kuhnin teos vaikutti tavalla, jota on verrattu jopa R.G. Collingwoodin *The Idea of History* -teoksen aikaansaamaan mammuttivaikutukseen. Poliitiikan tutkijoiden kiinnostus Kuhnin on sittemmin ajan myötä vaihdellut. Viime vuosina on näkynyt merkkejä nousuaallosta. Kuhnin tilalle alan pääsuuntauksia koskevan keskustelun kiinnekohdaksi tarjotaan usein kyllä muitakin tieteen filosofeja – Lakatos, Laudan, Bhaskar jne. – ja muita käsitteitä tai termejä kuin paradigma, kuten ”tutkimusohjelma”, ”tutkimustraditio” jne. – mutta minulla ei ole tässä yhteydessä mahdollisuutta lähteä tähän debattiin.

Kuhnin mukaan tieteet kehittyvät (1) hajanaisesta tietojen keruusta (2) teorioiden ja kilpailevien koulukuntien

muotoutumiseen ja (3) saavuttavat kypsyyden yhden koulun paradigmoineen noustessa valtaan ja vakioidessa oppialan maailmankuvan ja tutkimustavan. Mutta jos tällainen koulu joutuu joidenkin tutkimusongelmien edessä suuriin vaikeuksiin ja esiin nousee vakava haastaja, syntyy (4) kriisi, ja mikäli haastaja on menestyksellinen (5) vallankumous. Kuhnille tieteenalojen historia oli paradigman alaisen normaalitieteen ja vallankumousvaiheiden syklistä toistumista, joskin syklien kesto hänen luonnontieteellisissä esimerkeissään saattoi venyä vuosisatojenkin mittaiseksi.

Kuhn tarkoitti teoksessaan paradigmalla yhtäältä tietyn oppialan tieteellistä yhteisöä yhdistävää tieteellistä maailmankatsomusta, toisaalta alan tutkimusongelman malliratkaisua, ”eksemplaaria”. Vastatessaan kritiikkiin hän alkoi puhua kattavuutta tavoitellen myös ”oppialamatriiseista” korostaen tällöin varsinkin tutkijayhteisöä yhdistävää tieteen arvomaailmaa. Voimme pelkistää sanomalla, että tutkijoilla, joita yhdistää sama tieteellinen maailmankuva ja samansuuntainen näkemys asianmukaisesta tai oikeasta tavasta asettaa tutkimusongelmia ja ratkaista niitä on kuhnilaisittain katsoen yhteinen paradigma. He muodostavat koulun, ”school”, mitä ilmausta tieteesosiologisesti suuntautunut Kuhn suosi. Paradigmat ovat tutkimusyhteisöjen muodostajia ja ilmentäjiä.

Kuhn keskittyi ensisijaisesti yksiparadigmaisen tieteen kysymyksiin pitäen pääasiassa silmämääränään luonnontieteitä. Kuhnilaisessa yhden paradigman tieteessä paradigman perusfunktiona on koota ala yhdeksi hallitsevaksi kouluksi ja suunnata sen toiminta kysymyksenasettelujen, menetelmien ja muun olennaisen kannalta vakioitua, palapeliä rakentelua muistuttavaan normaalitieteelliseen toimintaan. Samalla paradigma luo valmiuksia taisteluun mitä hyvänsä mahdollisesti esiin nousevaa haastajaparadigmaa vastaan vallankumouksen estämiseksi. Jos vallankumous tapahtuu, alaa alkaa hallita uusi oppi, mutta perusfunktioiltaan uusi hallitsijaparadigma on samanlainen kuin edeltäjänsä. Mutta vaikka Kuhn keskittyi erityisesti yksiparadigmaisen tieteen ideaalimallin kehittelyyn, hän puhui myös moniparadigmaisuudesta viitaten tällöin ennen muuta yhteiskuntatieteisiin ja korvaten paradigma-termin ajoittain ilmauksella ”(paljolti)paradigman kaltainen”.

Olen Kuhnin kanssa samaa mieltä siitä, että keskustelu tieteen paradigmoista on yleisesti ottaen hyväksi. Sen sijaan pidän kyseenalaisena hänen tapaansa määrittää moniparadigmaiset yhteiskuntatieteet ”epäkypsiksi” sillä perusteella, että niitä leimaa ajan ja energian runsas kulutus kiistelyyn peruskysymyksistä ja siitä johtuen kyvyttömyys yksiparadigmaiselle tieteelle ominaiseen normaalitieteelliseen yhdensuuntaisuuteen ja tehoon. Nähdäkseni jatkuva peruskysymyksiä koskeva debatti voi oppialalla olla erityinen elinvoiman ja syvällisyystaipumuksen merkki, haasteellinen vastakohta tehokkaalle normaalitieteelliselle palapeliä rakentelulle. Lisään toisenkin huomautuksen: Kuhnilta jäi asianmukaisesti noteeraamatta tai ainakin korostamatta, että moniparadigmaisissa tieteissä koulukunnilla ei välttämättä ole absolutistisia ambitoita, vaan ne saattavat luopua radikaaleista vallankumoushaaveista ja tyytyä saavuttamaansa huomattavan suuntauksen asemaan ja oman leirielämänsä iloihin.

II

Jotta oppialan näkemys paradigmoistaan pääsisi selkiintymään ja vakiintumaan ja niistä koskeva keskustelu saisi syvyyttä ja eloisuutta, paradigmat tulisi nähdäkseni pyrkiä mieltämään ensisijaisesti tieteellisten maailmankuvien tasolla. Suurteorioiden mieltäminen paradigmoiksi tuottaa helposti hajanaisen ja labiilin kuvan oppialan paradigma-astelmasta. Menetelmien tasolla käy samoin tai asia ainakin laimenee.

Yhteiseloön pyrkiville tai asetetuille oppialoille olisi ymmärtääkseni eduksi jonkinasteinen paradigmarakenteiden yhdenmukaisuus, paradigmaattinen isomorfia. Tässäkin lienee jokin optimitaso, jolla mahdollistuu samanaikaisesti parhaiten alojen välisen vuoropuhelun hedelmällisyys ja kunkin alan mahdollisuudet vaalia myös omaa erityislaatuaan.

Tarkastelun alaisista oppialoista valtio-oppia leimaa taipumus määrittää paradigmansa pääasiassa suurteorioiden tasolla eikä kuva tämän alan paradigmaattisesta rakenteesta ole erityisen selkiintynyt ja vakaa. Shu-Yun Ma:n *International Political Science Quarterly* -lehden numerossa 1/2007 esittämän käsityksen mukaan alan paradigmoja on kolme: behavioralismi, rationaalisen valinnan teoria ja historiallinen institutionalismi. Nämä ovat luonteeltaan ensijaisemmin suurteoreettisia kuin maailmankatsomuksellisia kouluja. Historiallinen institutionalismi on kuitenkin paradigman kaltaisen uuden institutionalismin yksi laji. Perinteistäkin institutionalismia ei ehkä pitäisi jättää alan paradigmagallerian ulkopuolelle. Mutta Ma:n ratkaisu on sikäli ymmärrettävä, ettei hän voisi vaikeuksitta sijoittaa kokoelmaansa koko institutionalismia hämärtämättä rajaa rationaalisen valinnan teoriaan. Lisäksi on kysyttävä, pitäisikö valtio-opin paradigmojen joukkoon monien muiden kirjoittajien tapaan lukea myös esimerkiksi sellaisia kouluja kuin marxismi ja uusmarxismi, systeemiteoreettinen suuntaus, komparatiivinen politiikka, feminismi jne. Tällöin mukaan siis tulisi myös maailmankatsomuksellista ja metodologista suuntautumista ja johdonmukaisen kokonaiskuvan rakentaminen kävisi vain vaikeammaksi. Mutta kuten sanottu päätendenssi valtio-opissa on määrittää paradigmaattiset suuntaukset suurteorioiden tasolla, teorian pääsaarekkeina.

Kansainvälisen politiikan paradigmaattinen rakenne on selkiintyneempi ja vakaampi, joskin olisi liioittelua sanoa, että siitä vallitsee alalla täysi yhteisymmärrys. Huomattavan aseman saaneen TRIP-surveyn (2009) pohjalla voitaisiin sanoa, että alalla pääparadigmoiksi nykyisin mielletään realismi, liberalismi, marxismi, konstruktivismi, feminismi ja englantilainen koulu. Tuntumanvaraisesti sanoisin, että myös alan lukuisilla suomalaisilla tutkijoilla on asiasta tämän tapainen näkemys. Realismilla, liberalismilla ja marxismilla on myös paljon puhutut uusversionsa, jotka alan monet tutkijat ovat taipuvaisia mieltämään omiksi paradigman kaltaisiksi suuntauksikseen. Itse lisäisin ainakin paradigmakokelaaksi globalismin, vaikka sen osittainen päällekkäisyys uusliberalismin ja uusmarxismin kanssa häiritsee asetelman selkeyttä. Mitä behavioralismiin tulee, sitä harvat enää lukevat kansainvälisen politiikan pääkoulujen joukkoon alan paradigmarakennetta tarkastellessaan. Realismi, liberalismi, marxismi ja feminismi ovat selkeästi maailmankatsomuksellisia suuntauksia. Konstruktivismi on ensisijaisemmin epistemologinen orientaatio. Englantilainen koulu voitaneen käsittää lähinnä suurteoreettiseksi muodostumaksi. Neorealismilla ja neoliberalismilla on suurteoreettisen koulun piirteitä, mutta myös vahva maailmankatsomuksellinen pohja. Kaikkiaan voidaan sanoa kansainvälisen politiikan määrittävän paradigmansa voittopuolisesti tieteellisten tai peräti yleisten maailmankatsomusten tasolla. Lähinnä tästä selittynee, että alan paradigmarakenne on selkeämpi ja kiinteämpi kuin valtio-opissa. On helpompi päästä yhtenäiseen käsitykseen siitä, mitkä ovat perustavia maailmankatsomuksia, kuin siitä, miten oppialan pääasiallisen teoriasuuntaukset pitäisi jaotella ja miten niitä pitäisi nimittää.

Collingwood varoitti aikanaan, että sen, joka aikoo analysoida historian periaatteita, pitää olla sekä historioitsija että filosofi. Rohkenensiltisanoajotainmyöspoliittisen historian osalta. Ensinnäkin tällä alalla näyttäisi kiinnostus enemmän kohdistuneen Kuhnin käsityksiin tieteen historian yleisestä kulusta kuin Kuhnin soveltamiseen alan paradigmaattiseen itsereflektioon. Kuhnilainen tarkastelu tietysti sopiikin paremmin oppialoihin, joilla harrastetaan nomoteettista teorianmuodostusta ja teoriakehyksiin tukeutuvaa analyysia. Varsin yleinen on historiantutkimuksessa se käsitys, että perussuuntauksia on vain yksi: alkuperäislähteiden kriittiseen tarkasteluun nojautuva pyrkimys totuudellisen kuvan luomiseen historian kulusta. Etupäässä tästä johdetuin kriteerein arvioidaan, mikä on hyvää ja mikä huonoa historian kirjoitusta. Näkisin kuitenkin, että historian tutkimuksella on ollut omat kuhnilaista tiedesotaa muistuttavat historiasotansa osapuolinaan koulumaiset, omia opillisia maailmankuviaan, eksemplaarejaan tai oppialamatriisejaan vaalivat muodostumansa. Viittaan yhtäältä keskenään vastakohtaisiin meta- tai universaali/globaalihistoriallisiin teorioihin (Hegel, Toynbee, Spengler, mikseipä Fukuyamakin jne.) ja niiden kannattajakuntiin historian tutkimuksen eri tasoilla. Onko siis historialla esimerkiksi järkeä, moraalialia, telosta tai muuta sellaista vai ei? Eteneekö historia lineaarisesti, ponnahtuksittain, syklisesti vai ei lainkaan? Oppiiko historiasta jotain vai ei? Toisaalta viittaan sellaisiin alalle tunnusomaisiin ikuisuuskiistoihin kuin: Pitääkö historia ymmärtää humanistisena vai tutkimuksellisena/tieteellisenä alana? Tuleeko historioitsijan katsoa tapahtumia ja trendejä genetistiseltä kannalta vai kypsästä päästä? Tuleeko historiallisten toimijoiden toimia arvioida asettumalla heidän asemaansa vai voidaanko käyttää ulkopuolisempia kriteereitä? Onko oikein kirjoittaa jossittelematonta vai jossittelevaa historiaa?

Kaikkiaan voidaan sanoa, että kansainvälisen politiikan, valtio-opin ja poliittisen historian paradigmat ja paradigmaattiset vastakohta-asetelmat määrittävät huomattavasti toisistaan poikkeavin tavoin. Tämä voi vaikeuttaa keskinäisen yhteyden kehittämistä. Nähdäkseni olisi kuitenkin mahdollista kasvattaa kosketuspintaa mieltämällä kaikilla kolmella alalla maailmankuvallisiksi perusparadigmoiksi poliittinen realismi ja idealismi. Tämä merkitsisi valtio-opin osalta paradigmojen hahmottamistavan painopisteen siirtämistä kansainväliselle politiikalle ominaiseen suuntaan, suurteorioiden sfääriä filosofisemmalle tasolle. Kansainvälinen politiikka adaptoituisi yhteyden vahvistamiseen korostamalla taas vanhaan tapaan realismin vastakohtana laajaotteisesti idealismia liberalismiin sijaan. Nähdäkseni realismin ja idealismin vastakohta on suorastaan pakko ymmärtää ainakin yhdeksi fundamentaaliksi paradigmaattiseksi jäsentäjäksi myös poliittisessa historiassa. Tämä myös omalla tavallaan korostaisi alan erityisasemaa historiatieteiden joukossa. Suurteoreettiset muodostumansa tarkastelussa olevat oppialat mieltävät siinä määrin eri tavoin, että jonkin perustavan yhteisen nimittäjän löytäminen tällä tasolla lienee varsin vaikeaa.

KATSE on liittynyt World International Studies Committeeen jäseneksi

KATSEn puheenjohtaja Hiski Haukkala oli paikalla kun World International Studies Committeeen (WISC) General Committee kokoontui International Studies Association yhteydessä New Orleansissa 18.2.2010. Käsiteltävänä oli myös KATSEn jäsenyyshakemus, josta kerrottiin edellisessä jäsenkirjeessä.

Lyhyen KATSEn esittelyn jälkeen General Committee vetäytyi keskustelemaan asiasta ja päätti yksimielisesti hyväksyä KATSEn jäsenyyden. Samalla hyväksyttiin myös Itävallan Austrian Political Science Association jäsenhakemus.

WISC on kansallisten kansainvälisten suhteiden seurojen verkosto, jolla on nyt 24 jäsenseuraa maailman eri kolkista. WISC:n pääasiallinen yhteistyömuoto on KATSEn oman konferenssin tavoin kolmivuositain järjestettävä globaali kansainvälisten suhteiden konferenssi. Seuraava konferenssi järjestetään vuonna 2011 Portugalin Portossa (josta enemmän seuraavalla sivulla). On toivottavaa, että myös suomalaiset tutkijat löytäisivät tiensä konferenssiin.

Lisätietoja WISC:stä: <http://www.wiscnetwork.org/>

Third Global International Studies Conference

Porto, 17 – 20 August 2011

Theme: The World in Crisis: Revolution or Evolution in the International Community?

Programme Committee

Chair:

Fulvio Attina (University of Catania, Italy)

Members:

Mark Boyer (University of Connecticut, USA)

Alejandro Chanona (National University of Mexico – UNAM)

Heidi Hudson (University of the Free State, South Africa)

Sai Felicia Krishna-Hensel (Auburn University Montgomery, ISA-CISS)

Call for Panels and Papers

In many societies, 'crisis' is associated with instability, threat, change and/or conflict. Crises have consequences and affects the ideas and interests of individuals, groups and states. In the 1990s, the world passed through the crisis produced by the end of the Cold War. In the 2000s, recurring economic and financial crises led to the worsening of crises related to environmental, migration and terrorist problems. Consequences in the international community and world political institutions have been important and apparent, although the outcomes remain unclear today. The theme of the Conference suggests two possible ways out of the crisis and invites debate on the existing expert views and scientific knowledge in order to make clear the nature of the international community in the years to come.

The authority structure, policy agenda, and the very nature of the global political system have been importantly affected by the crisis. The United Nations' action for promoting democracy and responsibility at the world level, the extension of the global public space to new policy issues, and the continuing rise of non-state actors to effective international role are examples of the reactions to face the world crisis consequences. Are reactions like these prompting revolutionary change or an evolutionary transformation of the global system? Or instead, does the opposite hold true, because the stability and continuity factors are stronger than the factors of transformation and change? The contribution of empirical analysts and theorists of all schools is

very much welcome to answer the questions raised by the Conference theme, and to interpret the current world crisis and its future.

The proposal of panels or papers on related themes, like those in the list here below, is also welcomed by the Programme Committee.

1. Political theory and international justice
2. Principles and practice of international ethics
3. Security cooperation at the regional level
4. Beyond the state: regional blocks and world politics
5. Anarchy, order and power in world politics
6. New trends in foreign policy analysis
7. Quantitative and qualitative methods in IR research
8. NGOs-IGOs relations
9. Environmental issues and green diplomacy
10. IR and the new social research schools of methodology
11. Culture, religions, and world politics
12. International negotiation and diplomacy
13. International political economy
14. Sovereignty and territory in contemporary world
15. Strategic studies
16. New perspectives on humanitarian action and intervention
17. Technology and the new global threats
18. War, peace, and communication
19. Demographic pressure, pandemics, and global health problems
20. Collective security and sanction policy
21. Feminist perspectives on IR and the global governance crisis

Proposals

Individuals may propose sections, panels or papers by completing the attached form to be available very soon on this website. A section consists of a number of panels (up to 10) on a particular theme. A panel consists of up to four papers, a discussant/chairperson, or it can take the form of a Round Table. Each panel lasts for 90 minutes. Paper-givers will have no more than 12 minutes for their presentation, as will the discussant. Chairpersons of both panels and Round Tables should leave 30 minutes for discussion from the floor.

Papers will be given in English. Overhead projectors will be available and powerpoint presentation will be possible. A paper will be allocated to an appropriate panel, tabled or rejected. A tabled paper is an official contribution to the Conference but one that will not be discussed in a panel due to the exigencies of time, space or topic. Such papers may be uploaded on the Conference website. Section and Panel proposals should include an international element among its participants or the Programme Committee may exercise its prerogative to include such an element. It is expected that paper givers will circulate their paper to all other participants on their panel.

The Conference is open to all members of any WISC member organization and to others with like interests in the scholarly and practical aspects of international studies. The Programme Committee reserves the right to refuse permission to participate. Decisions of the Programme Committee are final.

DEADLINE FOR SUBMISSION OF PROPOSALS: 30 NOVEMBER 2010

The deadline for responding to submissions is 1 February 2011. The Programme Committee will, however, confirm acceptance of submissions before the deadline. This implies that early submission is recommended. Proposals received after the deadline are unlikely to be included in the Programme.

CONTACT INFORMATION FOR PAPER AND PANEL PROPOSALS:

Fulvio Attinà, Programme Chair

Department of Political Studies, University of Catania

Via Vittorio Emanuele, 49

95131 Catania – Italy

<http://wisc2011.up.pt/>

Email: wisc@unict.it (for queries concerning the programme)

Note: Paper givers at the Conference are encouraged to volunteer as panel chairs and/or discussants.

Kirjoittajat

Harto Hakovirta
Professori emeritus
Valtio-opin laitos
Turun yliopisto

Pekka Korhonen
Professori
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Paul-Erik Korvela
Post-doc -tutkija
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto

Alexander Stubb
Ulkoasiainministeri